

ISBN 99918-971-6-X

Sosialur kapitalur

- við støði í Robert D. Putnam

Martha Hjalmarisdóttir Mýri

Granskingardepilin fyri Økismenning

www.region.fo

NÁMSRIT 4/2004

Um námsrit:

Námsrit eru rit, ið kunnu nýtast sum undirvísingartilfar í føroyska skúlaverkinum, eitt nú í miðnáms- og handilsskúlum. Námsrit eru frágreiðandi lýsingar av samfelagsligum evnum og vera altíð skrivaði á føroyskum. Hava fólk handrit, sum tey halda eru egnað til útgávu í Námsriti, eru tey vælkomin at seta seg í samband við depilin (sí adressu á forsíðuni).

Fororð

Hetta námsritið viðgerð hugtakið *sosialur kapitalur* við støði í amerikanska granskanum Robert D. Putnam. Endamálið er:

- at lýsa úrslitini av granskingararbeiðnum hjá Robert D. Putnam
- at lýsa altjóða atfinningarnar mótvegis Robert D. Putnam
- at greina, hvat sosialur kapitalur er, við støði í allýsingini hjá Robert D. Putnam
- at greiða frá, hvussu sosialur kapitalur kann mátast við støði í granskingararbeiðnum hjá Robert D. Putnam

Námsritið kann nýtast, sum undirvísingartilfar á miðnámskúlastøði.

Innihaldsvirlit

Fororð	2
1. Inngangur	4
2. Robert D. Putnam og granskingarúrslit hansara	6
2.1. Sosialur kapitalur fær fólkaræði at virka!.....	6
2.2. Sosialur kapitalur er minkandi í USA!	9
2.3. Hví er sosialur kapitalur minkaður í USA?	10
3. Putnam og Kritikkararnir	12
3.1. Generalisering	13
3.2. Samanhangurin millum sosialan kapital og búskaparvøkstur	14
3.3. Normativa lýsingin av sosialum kapitali	14
3.4. Sosialur kapitalur minkaður ella framleiddur øðrvísi?.....	15
4. Hvat er sosialur kapitalur?	17
4.1. Sosialur kapitalur, sum Putnam lýsir hann!.....	18
4.2. Álit, resprositetur og Netverk	19
4.2.1. Álit	20
4.2.2. Resprositetur	21
4.2.3. Netverk.....	23
5. Hvussu verður sosialur kapitalur mátaður?	24
5.1. Hvussu kanst tú kanna sosialan kapital har sum tú ert?	28
6. Niðurstøða	29
7. Bókmentir	30

1. Inngangur

Sosialur kapitalur er eitt heitt evni innan samfelagsgransking í dag. Granskarar eru komnir fram til, at vitan, útbúgving og pengar ikki eru nokk í sær sjálvum, men at tey sosialu sambondini hava størri týdning fyri t.d. nýskap, heilsu og menning, enn hildið hevur verið frammanundan. Eitt enskt orðatak sigur soleiðis: "It's not what you know, it's who you know", tað, sum hevur týdning, er ikki hvussu nógv tú veitst, men hvønn tú kennir.

Hví eru hesi sosialu sambondini so týdningarmikil? Og hvussu kunna tey sosialu sambondini vera eins ella enntá meira týdningarmikil enn eitt nú búskaparligur kapitalur?

Vit kunna byrja við at taka eitt dømi úr gerandisdegnum í Føroyum, har sosialur kapitalur kann vera ein fyrimunur hjá tí, sum hevur hann.

Dømi

Tveir ungir menn, Jógvan og Annfinn, skulu úr Gjógv til Havnar í biograf. Hvørgin teirra eigur bil. Jógvan hevur ein vin, sum eisini skal til Havnar. Hann spyr tí, um hann kann sleppa við honum, og tað sleppur hann. Annfinn kennir ongan við Gjógv; hann er júst fluttur higar, so hann fer við bussinum til Havnar og við hýruvogni heimaftur. Túrurin kostar tí Annfinni nógv meira peningaliga.

Hetta er dømi um tveir persónar, sum ferðast úr Gjógv til Havnar og aftur. Tann eini (Jógvan) nýtir sosialan kapital fyri at koma til Havnar, meðan hin (Annfinn) nýtir búskapar kapital.

Hetta dømi kann geva okkum eina hómung av, hvat evnið snýr seg um. Putnam lýsir sosialan kapital sum: "*sambond millum fólk, sosial netverk, normar og álit, sum gera tað møguligt hjá fólki at arbeiða saman fyri at náa ymisk mál*" (Putnam, 1995: 67). Vit fara á næstu síðunum at hyggja nærri at, hvat sosialur kapitalur er fyri nakað, hetta við støði í granskingararbeiðnum hjá Robert D. Putnam.

Putnam hefur gjört eitt sera umfangandi granskingararbeiði innan sosialan kapital í Italia og Amerika. Vit byrja við at hyggja at, hvørji úrslit hesar kanningar hava víst. Við støði í kanningum staðfestir Putnam fyrst og fremst:

- at sosialur kapitalur fær fólkaræði at virka í einum landi,
- at tann sociali kapitalurin er minkaður í USA seinastu 50 árinum,
- og at orsökkin til minkingina er nútíðarsamfelagið og tey árinini, sum tað hefur á sosial sambond.

Putnam birti uppundir stórt kjak um sosialan kapital fyrst í 1990unum, sum eisini hefur verið við til at ment granskingina innan hetta evnið. Fáur hefur fingið so nógvan kritikkk, sum Putnam fekk fyrri síni greining av sosialum kapitali. Tí er eisini neyðugt at viðgera høvuðskritikkinn í hesum riti, sum eisini er millum høvuðskjakevnini í samband við sosialan kapital.

Hesin kritikkur leiðir okkum inn á tann meiri ástøðiliga partin, sum eisini er neyðugur. Í 4. parti fara vit at viðgera ástøðiligu lýsingina av sosialum kapitali við støði í Putnam, har vit eisini taka fram nøkur av teimum grundleggjandi hugtøkunum, tá tosað verður um sosialan kapital.

At enda seta vit spurningin: Kann sosialur kapitalur mátast? Og hvussu kann lesarin máta sosialan kapital í sínum egna umhvørvi?

2. Robert D. Putnam og granskingarúrslit hansara

Robert D. Putnam er amerikanskur granskari og hefur m.a. skrifað tvær bækur, sum hava sett sosialan kapital á dagsskránnu. Tann fyrri bókin “Making Democracy Work” er úrslit av kanninum, sum Putnam gjørdi í Italia, har Putnam setti sær fyrri at kanna, hvat fær fólkaræði at virka. Í seinnu bókini “Bowling Alone” viðgerð Putnam støðuna viðvíkjandi sosialum kapitali í USA. Her vísir hann á broytingar frá 1950unum og frameftir.

2.1. Sosialur kapitalur fær fólkaræði at virka!

Ein av høvuðniðurstøðunum í bókini ”Making Democracy Work”, sum Putnam gav út í 1993, var, at sosialur kapitalur fær fólkaræði at virka. Hendan bókin viðgerð støðuna í Italia, eftir at fleiri politiskar umskipanir av landinum vórðu framdar í 1970unum. Hetta var ein partur av miðspjaldingini av politiska valdinum, sum byrjaði í 1948 tá 5 útjaðaraøki¹ fingu økt sjálvstýri. Í 1970 vórðu fimtan nýggjar regiúnir² skipaðar í Italia, sum høvdu eins politiskan bygnað. Við øðrum orðum so vóru hesi øki eins bygnaðarlaga, tó at tey vóru sera ymisk, tá talan var um sosialar-, búskaparligar-, politiskar- og mentanar-ligar samanhagir. Nøkur øki vóru bóndasamfeløg, nøkur ídnaðarsamfeløg og uppafgur onnur vóru tænaðsamfeløg.

Útgangsstøðið undir kanningini var, at øll økini høvdu eins politiskan bygnað.

Ofta verður hildið, at politiski Mynd 1. Italia frá 1970-1989

Kelda: Putnam, Robert. D. (1993: p. 14)

¹ Hesi fimm øki vóru Sicilia, Sardegna, Valle d’Aosta, Trentino Alto Ad, Friuli Venezia-G.

² Hesi økini (sí mynd 1) fingu ávíst politiskt vald til at lóggeva og umsita, men tó innanfyri tey mørk, sum miðsavnaði Italski staturin setti teimum. Eitt nú umsita økini 20% av almennu útreiðslunum í Italiu, men tey hava ikki vald at áseta ella broyta skattastøði. Politiskt er hvørt av hesum økjum skipað í landspartar og kommunur.

bygnaðurinn hefur stóran týðning fyrir, hvussu eitt øki klárar seg í aðrar mátar. Í hesum føri bar til at útihýsa politiska bygnaðinum sum eina grundgeving fyrir, at økini vóru ymisk.

Á mynd 1. síggja vit tey seks økini, sum Putnam valdi út í Italia. Eyðmerkt við strikum eru trý norðanfyri og trý sunnanfyri.

Kanningar hjá Putnam vístu, at stýrini norðanfyri kláraðu seg væl, meðan tey sunnanfyri vóru óeffektiv og korrapt. Hetta kundi ikki vera orsaka av formliga politiska bygnaðinum, og tí fór Putnam undir at granska, hvørji viðurskifti gjørdur, at politisku stýrini norðanfyri virkaðu betri enn tey sunnanfyri.

Niðurstøðan kom út í bókini "Making Democracy Work" meira enn 20 ár seinni. Hon segði, at politisku stýrini í norður-italsku økjunum kláraðu seg betri, tí fólkin vóru meira virkin í lokala samfelagslívinum. Fólk tóku í stóran mun lut í sjálvboðnum arbeiði og vóru ofta knýtt at fleiri ymiskum feløgum. Orsøkin til, at fólkin í norður Italia vóru meira virkin, er, at tey vóru knýtt at hvørjum øðrum í horisontal³ netverkum, har øll vóru á nøkulunda jøvnum føti. Kanningarnar hjá Putnam vístu eisini, at fólk høvdu størri álit á hvørjum øðrum í norður-italsku økjunum. Tað, sum eyðkendi fólkin norðanfyri, var samstarv, álit og eitt umfatandi netverk. Tann sosiali kapitalurin var sostatt størri norðanfyri.

Hinvegin vístu kanningarnar í suður-italsku økjunum, at fólk vóru knýtt at hvørjum øðrum í

Høvuðseyðkenni

Økini í norður Italiu:

- Búskaparlíga væl fyrri
- Gott politiskt stýri
- Horisontal netverk
- Stórt álit millum fólk

Nógvan sosialan kapital

Økini í suður Italiu:

- Illa fyrri búskaparlíga
- Korrapt politisk stýrir
- Vertikal netverk
- Stórt misálit millum fólk

Lítlan sosialan kapital

³ Horisontal netverk eru meira fløt (horisontal) og demokratisk í sínum bygnaði. Tey, sum eru partar av netverkinum, hava sostatt nøkulunda somu ávirkan. Tey eru nøkulunda líka virkin, og túskil styrkja slíkir felagsskapir ofta sambond millum fólk. Sum dømi kunna nevast bindiklubbar, gongufeløg, ymisk ítróttar- og tónleika feløg o.a.

vertikalum ella hierarkiskum netverkum⁴, har valdið var miðsavnáð á fáum hondum. Hetta merkti, at fólk tóku við harraboðum úr erva heldur enn at finna uppá okkurt sjálvi. Í dagliga samfelagslívinum tóku fólk seg tískil ikki eins nógv saman í bólkar, men arbeiddu meira hvør í sínum lagi.

Tað, sum eyðkendi fólkinum sunnanfyri var, at tey ikki høvdu álit á fremmandafólk, men bert álit á næstringar. Familjubondini vóru sera sterk, men bondini ímillum ymiskar familjur manglaðu. Eyðkenni fyri fólkinum í suður-Italia var: vantandi samstarv, vantandi álit og hierarkisk uppbygd netverk. Putnam kom tí til ta niðurstøðu, at suður-italsku økini manglaðu sosialan kapital.

Putnam greiðir eisini frá, hví hann heldur, at støðan í ítalsku økjum er soleiðis. Hann heldur, at søgan hevur havt stóra ávirkan á nøgdina av sosialum kapitali í norður og suður Italia. Økini norðanfyri høvdu røtur í teimum gomlu griksku býar-statumum, sum vóru eyðkendir av, at borgarar vóru sera virknir í politiskum avgerðum. Hinvegin høvdu økini sunnanfyri verið merkt av álopum, uppreistri, mafiu og eini sterkari, hierarkisk uppbygdari katólskari kirkju.

Í stuttum var niðurstøðan hjá Putnam út frá hesum, at sosialur kapitalur er tað, sum fær fólkaraði at virka í einum øki. Tann sosiali kapitalurin skal til, fyri at valdi kann verða stýrt niðri frá fólkinum og upp á stjórnarstig. Tað øvugta er diktatur, har tey, sum ráða, kúga fólk og stýra uppi frá og niðureftir. Tískil er sosialur kapitalur við til at skapa betri politisk stýrir, har fólk stýrir. Sosialur kapitalur tryggjar ikki bert betri politisk stýri, men skapar eisini búskaparliga framgongd, tryggleika, og ger fólk glaðari. Sambært Putnam bendir alt á, at økir, sum hava nógvan sosialan kapital, hava lyndi til minni kriminalitet og minni korrupsión. Putnam kom eisini til ta niðurstøðu, at tað serliga eru sosial frítíðarfeløg, t.d. sangkór, gongufeløg og sjálvboðin hjálparfeløg, sum skapa sosialan kapital. Orsøkin er, at bygnaðurin í hesum feløgum ofta er meira flatur(horizontalur) skilt soleiðis, at allir limirnir hava nøkulunda somu ávirkan, limirnir

⁴ Vertikal netverk eru meira hierarkisk í sínum bygnaði (eins og ein pyramida). Tað eru tey fáu, sum avgera, hvussu hini skulu gera. Hesi netverk hava ofta við sær, at tey flestu gera einki uttan boð koma frá teimum, sum eru ovast í hierarkinum. Hesi netverk skerja frælsi hjá tí einstaka. Sum dømi kunna nevast patrialskar familjur (pápin ræður), mafiu, bandar, o.a.

eru nøkulunda líka virknir og tískil styrkja slík feløg ofta sambond millum fólk. Tað, at limirnir eisini eru limir í øðrum feløgum, ger, at hugskot og vitan verður flutt runt í samfelagnum. Hetta er við til at birta uppundir nýskapan og menning. Hesi feløg gera eisini, at fólk fáa samband við fólk við ymiskum sosialum, politiskum og átrúnaðarligum bakgrundum. Tískil kunnu hesir bólkar minka um sosialu, politisku og átrúnaðarligu skilnaðirnar í økinum og økja um evnini hjá øllum at arbeiða saman.

2.2. Sosialur kapitalur er minkandi í USA!

Grundað á niðurstøðurnar frá kanningunum í Italiu fór Putnam í 1993 at kanna støðuna í USA. Úrslitið kom longu tvey ár seinni, tvs. í 1995, tá Putnam skrivaði greinina ”Bowling alone” – og í ár 2000 gav út bók við sama heiti. Í greinini frá 1995 lýsir Putnam úrslit, sum vísa, at fólk luttaka minni og minni í skipaðum sosialum tiltøkum, t.d. í bowlingfeløgum. Hinvegin heldur hann, at fólk bowla einsamøll, ganga fyri seg sjálvan, hyggja í sjónvarp, og hava sostatt minni og minni beinleiðis samband við onnur fólk.

Kanningin byggir á limatøl í feløgum frá 1950unum og frameftir og spurnarkanningar, sum hann hevur gjørt ymsastaðni í USA. Úrslitið er, at luttøka í feløgum, áhugabólkum, politiskum flokkum, valluttøka, og luttøka í sjálvbodnum hjálparfeløgum er javnt minkandi frá 1960unum og frameftir.

Ein frágreiðing uppá minkingina í limatali í nevndu bólkunum er vøksturin í limatali í teimum stóru altjóða felagsskapunum t.d. Greenpeace og Amnesty International. Putnam heldur ikki, at hetta er ein góð gongd fyri tann sosiala kapitalin, tí limirnir í hesum bólkunum hava lítið beinleiðis samband við hvønnannan. Í staðin er sambandið bygt á limagjald, sum limirnir gjalda til felagsskapirnar og bløð, tíðarrit, brøv o.a., sum limirnir fáa frá felagsskapunum. Hann kallar hetta fyri ”kekkeftafeløg”⁵, har limir, ístaðin fyri at arbeiða virknir fyri eini sak, senda kekki til felagið, sum so ger arbeiðið. Fólk keypa seg leys frá sosialum og politiskum virkseimi.

⁵ Hetta er orðið, sum Putnam og aðrir granskarar nýta um teir stóru altjóða áhugabólkarnir sum t.d. Greenpeace og Amnesty International. Orsøkin er, at einasta samskipti millum limirnar og leiðsluna í áhugabólkunum eru kekkar frá limunum og rit frá feløgnum.

Kanningarnar hjá Putnam vísa eisini, at grannar í USA hava minni og minni samband við hvønn annan. Kanningarnar vísa eisini, at álit á politisku stjórnina og álit á fólk sum heild er minkandi hesi árin.

Alt hetta omanfyrinevnda virkseimi er bygt á álit, resiprositet⁶ og netverk. Tí kann t.d. luttøka í feløgum síggjast sum mát fyri, hvussu nógvur sosialur kapitalur er í einum øki. Eitt fall í luttøkuni í hesum felagsskapum kann sostatt vera tekin um eina minking av sosialum kapitali.

2.3. Hví er sosialur kapitalur minkaður í USA?

Putnam nevnr fyra orsøkir til, at sosialur kapitalur er minkaður í USA frá 1960unum til 1995 (Putnam, 1995: 272-284).

- Fyrsta orsøkin er, at kvinnur eru farnar út á arbeiðsmarknaðin. Avleiðingin av hesum er, at fólk hava færri sosial sambond í frítíðini. Hetta er bæði galdandi fyri menn og kvinnur, tí tá kvinnur fara út á arbeiðsmarknaðin, so merkir tað eisini, at maðurin fær meira at gera heima, og tískil hevur hann eisini minni tíð til sosial sambond í frítíðini.
- Ein onnur orsøk er, at fólk oftari flyta bústað - tey eru meira mobil. Hetta ger, at tey luttaka minni í sosiala lívinum, tí tað tekur tíð at byggja upp sosial sambond á staðnum, har ein er. Tað er eins og við eini plantu; verður hon plantað av nýggjum, so tekur tað tíð hjá rótunum at festa seg aftur.
- Triðja orsøkin er ávirkanin, ið tøkniliga menningin hevur havt á frítíðarítriv. Her hugsar Putnam fyrst og fremst um sjónvarp, sum tekur alsamt meira tíð hjá borgaranum. Eitt nú vísir hann á, at fólk hyggja alsamt meira at sjónvarpi. Frá at nýta 4,5 tímar um dagin frammanfyri sjónvarpinum í 1950, nýtti eitt amerikanskt húsarhald nær 7,5 tímar í miðal um dagin í 1995. Putnam sigur, at samstundis sum sjónvarpið hevur víðkað okkara sjónarring við at geva okkum eina breiðari vitan um alheims samfelagið, so elvir tað til, at vit hava eina grynri vitan um okkara egna nær samfelag, tí vit luttaka ikki í samfelagslívinum. Ístaðin eru vit vorðin áskoðarir. Sjónvarpið hevur gjørt fólk meira innisal og sosialt avbyrgd.

⁶ Tað finnst onki gott føroyskt orð fyri resiprositet, men tað merkir, at eg geri okkurt fyri teg, tí eg vænti at tú ella onkur annar fer at gera okkurt líknandi fyri meg einaferð í framtíðini. Sí annars brot 4.6.

- Fjórða orsøkin er ættarliðsskifti. Familjumynstrið er broytt síðani 1950ini og er í dag eyðkent við, at tað eru færri gift foreldur, fleiri hjúnaskilnaðir og færri børn. Tað nýggja ættarliðið er ikki so fólksligt/virkið í borgarliga lívinum sum tað gamla. Hetta heldur Putnam vera høvuðsorsøkina til minkingina í sosialum kapitali.

Putnam heldur, at tað eru eisini aðrar goymdar orsøkir til, at sosialur kapitalur minskar, og fer hetta helst at verða víst í framhaldandi kanningum.

Sambært Putnam er tað ein álvarsamur trupulleiki fyri eitt samfelag, um nøgdir av sosialum kapitali minka. Hann lýsir sosialan kapital sum límið, ið heldur samfelagnum saman. Tískil óttast hann fyri, hvussu samfelagið fer at síggja út, um hetta límið hvørvur.

3. Putnam og Kritikkararnir

Putnam vakti stóran ans, tá hann í 1993 gav út fyrstu bókina um sosialan kapital. Vit kunna spyrja, hvussu hetta bar til? Orsøkin er helst, at Putnam kom við eini loysn uppá nakrar av teimum trupulleikunum, sum granskarar leingi hava grundað yvir.

Veruleikin er, at vit liva í einum heimi, sum er merktur av andsøgnum og ójavna. Tað eru stórir munir millum lond og millum ymisk økir í einstøku londunum. Vesturheimurin, harímillum Føroyar, er rættiliga væl fyri búskaparliga. Londini í vesturheiminum vera mett sum demokratisk og góð lond at búgva í. Londini í eystur Evropa eru ikki eins væl fyri, men hava, síðani Kalda kríggið var av, strembað eftir at líkjast londunum vestanfyri. Nógv av londunum í Triðja heiminum eru hinvegin merkt av fátækradømi, kríggi og neyð.

Men hvat er tað, sum skapar eitt vælverkandi samfelag? Hví klára nøkur lond ella økir seg betur enn onnur? Og hvat er besta hjálp at veita teimum økjum, har tað ikki gongur væl búskaparliga, politiskt og sosialt?

Hesar spurningar hava nógvir granskarar roynt at svara. Nógvar eru "loysnirnar", sum skulu loysa trupulleikarnir, ið eyðkenna tey økini, sum ikki eru so væl fyri. Tær vanligu loysnirnar, sum londini í vesturheiminum hava bjóðað londum í Triðja heiminum, hava fevnt um at spræna búskaparligan kapital inn í økini, ella at gera økini meira demokratisk við m.a. at broyta politiskar skipanir. Royndir vísa tó, at hesar loysnir hava sjáldan virkað eftir ætlan. Heldur enn at gera londini sjálvbjargin og nýskapandi, so hava loysnirnar ofta ført við sær, at londini eru vorðin meira óhjálpin og tískil meira tengd at hjálp uttanífrá.

Putnam hevur havt stóra ávirkan, ikki bert á samfelagsgransking, men hann hevur eisini givið íblástur til gransking av sosialum kapitali innan nógv ymisk øki, heilt frá heilsu og menniskjaligari vælveru til vinnuliga menning og statsskipanir. Eitt nú kann nevast, at Heimsbankin hevur tikið hugtakið til sín, og nýtir tað sum "heilivág" at loysa trupulleikarnar í eystur Evropa og í Triðja heiminum. Heimsbankin hevur fleiri enn

hálfthundrað verkætlanir í eystur Evropa, Asia og í Triðja heiminum, har endamálið er at samskipa tey lokalu fólkinum, soleiðis at tey sjálvi kunna loysa teirra egnu trupulleikar⁷. Hetta gera teir við at upplýsa og læra fólk um, hvussu átøk kunna skipast og við at seta tey í samband við altjóða áhugabólkar. Hetta er ikki nøkur løtt uppgáva og tekur ofta drúgvá tíð. Hugsjónin hjá Heimsbankanum í hesum sambandi er, at sosialur kapitalur ger, at fólk, bólkar ella lond verða meira sjálvbjargin og nýskapandi. Við at skapa sosialan kapital í einum øki kann ein byrgja upp fyri trupulleikunum (hjáárinunum), sum royndirnar við at innspræna búskaparligan kapital hava víst.

Hóast stóra ávirkan hevur kritikkurin ímóti Putnam og hansara ástøði og arbeiðshátti ikki trotið frá øðrum granskarum. Hesin kritikkur hevur tó ikki verið oyðileggjandi fyri arbeiðið hjá Putnam og hugtakið “socialur kapitalur”. Eitt enskt orðatak sigur “it’s better to be criticised than not to be mentioned at all”. Kritikkurin hevur júst gjørt Putnam til ein av høvuðspersónunum aftanfyri eitt hugtak, sum alsamt fær meiri viðurkenning í granskingarheiminum.

Kritikkurin móttvegis Putnam hevur m.a. snúð seg um spurningar sum:

- **Generalisering (Algildan)**
- **Samanhangin millum sosialan kapital og búskaparvøkstur**
- **Normativu lýsingina av sosialum kapitali**
- **Socialur kapitalur minkaður ella framleiddur øðrvísi?**

3.1. Generalisering

Putnam kannar seks økir í Italiu og ger útfrá hesum eina niðurstøðu, har hann lýsir sosialan kapital, sum “heilivág”, ella “the missing link”, sum skapar eitt gott samfelag. Putnam gevur ta fatan, at socialur kapitalur er loysnin uppá allar trupulleikar, sum eitt samfelag kann hava. Sambært Putnamo er tað socialur kapitalur, sum fær fólkaraði at virka til fulnar. Hevur eitt land ella eitt øki trupulleikar, ja so manglar tað socialan kapital. Vit at skapa sosialan kapital í landinum kunna trupulleikarnir loysast.

⁷ Meira upplýsing um hesar verkætlanir fáast t.d. á <http://www.worldbank.org/poverty/scapital/>

Kritikararnir siga: ”Tað kann væl vera, at sosialur kapitalur er tað, sum manglar í suður Italia, men er tað so loysnin uppá allar trupulleikar í heiminum?”

3.2. Samanhangurin millum sosialan kapital og búskaparvøksur

Kritikkara hava eisini sett spurnartekin við, um samanhangurin millum sosialan kapital og búskaparvøksur er júst so, sum Putnam heldur tað vera. Er tað víst, at sosialur kapitalur elvir til búskaparvøksur og ikki umvent? Tað, at økini í norður Italia vóru væl fyri búskaparlíga, var tað, tí tey høvdu nógvan sosialan kapital? Ella, høvdu tey nógvan sosialan kapital, tí tey vóru væl fyri búskaparlíga? Hetta klárar Putnam ikki at prógva út frá sínum kanningum, men hann førir fram, at sosialur kapitalur elvir til búskaparvøksur. Og hetta hava sosiologar eisini tikið til sín.

Putnam hevur eisini fingið ábreiðslur fyri tað, sum á enskum verður kallað fyri ”reductionism” – tað, at hann førir allar trupulleikar í samfelagnum aftur í eitt hugtak, sosialan kapital – t.v.s. ov einfaldar frágreiðingar. Sambært Putnam er orsøkin til búskaparvøksur sum sagt sosialur kapitalur. Men tað eru eisini fleiri aðrar orsøkir, sum hann ikki tekur við. Eitt nú miðstaðar-útjaðara støðuna í Italiu, har norður-italsku miðstaðarøkini hava fyrimumir framum útjaðaraøkini sunnanfyri.

3.3. Normativa lýsingin av sosialum kapitali

Sosialur kapitalur verður ofta lýstur á ein “normativan” hátt, t.v.s. at hugtakið ber brá av einum ávísnum hugburði heldur enn at virka neutralt. Tað er ikki minst Putnam, sum er orsøkin til hetta. Tí hann lýsir sosialan kapital sum nakað positivt, sum er gott fyri alt samfelagið. Putnam hevur eisini fingið serliga nógvar ákoyringar júst fyri sína positivu fatan av sosialum kapitali.

Putnam viðurkennir eisini í seinnu bók síni, at ikki allir bólkar eru uppbyggjandi fyri samfelagið, og at sosialur kapitalur tí eisini hevur eina myrka síðu. Yvirgangsatsókninar tann 11. September 2001 á World Trade Centre í New York bera boð um, at ikki allir felagsskapir og harvið eisini tann sosiali kapitalurin, sum knýtir limir í slíkum

felagsskapum saman, eru positivir. Eitt annað dømi er IRA í Norður Írlandi, sum eisini fremur yvirgangsatsóknir ímóti sakleysum fólki fyri at fremja síni áhugamál.

Meira sosialt virksemi merkir tí ikki altíð meira positivan sosialan kapital. Tí hesin sociali kapitalurin kann virka øvugt, um hann endar á skeivum hondunum. Ein yvirgangsbólkur kann gott hava nógvan sosialan kapital, eitt fjølbroytt netverk, stórt álit millum limirnar og nógva sosiala samveru. Men sociali kapitalurin verður her ikki nýttur til nakað, sum framkomna samfelagið heldur vera positivt. Viðmerkjast kann tó, at hesir yvirgangsbólkar ikki skapa sosialan kapital úteftir, men bert innanfyri bólkin.

Kendi liberalistiski granskarin Francis Fukuyama heldur tað vera náttúrligt, at sosialur kapitalur eisini hevur eina myrka síðu, eins og allir aðrir formar fyri kapitali hava, um so er, at teir enda á skeivum hondum (Fukuyama, 1999: 2). Sosialur kapitalur hevur tískil teir somu vansarnir, sum eitt nú búskaparligur kapitalur. Búskaparligur kapitalur kann verða nýttur til skotvápn og krút. Human kapitalur kann verða lærdómur, sum verður nýttur til at pína fólk.

Fleiri kanningar innan sosialan kapital staðfesta eisini, at sosialur kapitalur hevur eina positiva ávirkan á samfelagið. Sum dømi kunna nevast kanningar (Hopkins, 2002) sum vísa samanhangir ímillum nøgdir av sosialum kapitali og

- góða heilsu (House, Landis og Umberson, 1988; og Baum, 1999)
- útbúgving (Coleman, 1988; Teachman, Paasch og Carver, 1997)
- væl virkandi stýring (Putnam, Leonardi og Nanetti, 1993)
- burðardygg menning (Heimbankin, 1999)
- búskaparligan vøkstur (Knack og Keefer, 1997)
- menniskjaliga vælveru (Bullen og Onyx, 1999; Heimbankin, 1998)

3.4. Sosialur kapitalur minkaður ella framleiddur øðrvísi?

Kritikkarar ákæra Putnam fyri at vera ”nostalgiskan” og mála eina ljósareyða mynd av eini ”gull-tíð”, tá fólk vóru virkin í samfelagslívinum. Hann gevur tískil kritikkarum ta fatan, at samfelagið tá var borgarligt/fólksligt, men er tað ikki nú. Hetta nýtist ikki at

vera soleiðis, tí samfeløg broytast og fólk eru eisini virkin í samfelagslívinum í dag, hóast á øðrvísi hátt. Putnam verður kritiseraður fyri at lýsa ein ávísan hátt av virknum samfelagslívi sum góðan t.d. virksemi í feløgum. Hetta kann vera broytt, men tað merkir ikki at fólk eru minni virkin í samfelagnum.

Putnam hevur fingið ákoyringar fyri standa fast uppá, at minkingin í limatalinum í feløgum merkir, at fólk ganga fyri seg sjálvan og bowla einsamøll. Hetta nýtist ikki vera soleiðis, men nýtist einans merkja, at tað er ein minking innan bólkar, sum krevja formligan limaskap. Hagtøl frá bowlinghøllum um somu tíð vísa, at hóast tað er ein minking í limatalinum í bowlingklubbum uppá 40 %, so eru tað 10 % fleiri fólk, sum bowla. Hetta nýtist ikki at merkja, at tey bowla einsamøll, men móguliga at tey bowla í óformligum bólkum. Tað vil siga, at frágreiðingin uppá minkingina av feløgum kann vera ein vøxtur í óformligum bólkum, har vinir, familja, arbeiðsfelagar m.a. bowla saman. Við øðrum orðum er gongdin tann, at fólk skipa seg øðrvísi. Hesir óformligu bólkarnir eru ikki so lættir at máta og gera hagtøl yvir, men teir hava stóran týdning fyri sosialan kapital.

Putnam heldur eisini lítið um limaskap í teimum sokallaðu ”kekkhefta-feløgnum” og heldur ikki, at hetta skapar sosialan kapital. Her eru kritikkarar, sum mótmæla og halda, at sosialur kapitalur kann eisini økjast gjøgnum tílík feløg. Til dømis sigur Whiteley (Whiteley, 1999), at sosialur kapitalur kann skapast gjøgnum limir í ”imagined communities”, t.v.s. gjøgnum tey, sum ein identifiserar seg við, hóast ein ongantíð hevur havt beinleiðis samband við tey. Til dømis hava limir í Greenpeace og fleiri øðrum felagsskapum móguliga einans goldið ein kekk til felagið, men annars ongantíð havt beinleiðis samband við nakran annan lim í felagsskapinum. Hóast hetta kunna teir meta seg sum ein part av einum felagsskapi, og hetta kann ávirka teirra hugsunarhátt.

4. Hvat er sosialur kapitalur?

Socialur kapitalur er eitt lutfalsliga nýtt hugtak, og það er ekki fyrr enn í 1980unum, at hugtakið verður kjakevni í granskingarheiminum. Í 1980unum lutttóku m.a. tveir sosiologar, fraklendingurinn Pierre Bourdieu og amerikumaðurinn James Coleman, í kjakinum um ymiskar filosofiskar spurningar viðvíkjandi sosialum kapitali. Eitt av kjakevnum var, um socialur kapitalur kann vera ogn hjá einstaklingum ella hjá bólkum.

Pierre Bourdieu:

Socialur kapitalur kann vera ogn hjá einstaklingum ella bólkum.

James Coleman:

Socialur kapitalur kann vera ogn hjá smáum bólkum í samfelagnum og kann verða umskapaður til humankapital.

Robert D. Putnam:

Socialur kapitalur er ogn hjá bólkum og samfelögum.

Sambært Bourdieu kann socialur kapitalur vera ogn hjá einstaklingum eins væl og hjá bólkum soleiðis at skilja, at ein persónur kann hava meiri socialan kapital enn ein annar. Einstaklingar kunna nýta socialan kapital til at fáa atgongd til annan kapital, m.a. búskaparligan kapital. Tí er það ymiskt, hvussu lætt einstaklingar og bólkar hava atgongd til hetta tilfeingið. Hevur ein nógván socialan kapital, so hevur ein lættari atgongd til meira socialan kapital, og það er soleiðis, at socialur ójavni verður endurnýggjaður gjøgnum ár og dag (Bourdieu, 1985: pp. 241-258).

Coleman lýsir socialan kapital sum sambond ímillum persónar og heldur tí ikki, at socialur kapitalur kann vera ogn hjá einum persóni. Coleman viðgerð, hvussu socialur kapitalur verður umgjørður til human kapital (t.v.s. eitt betri útbúgvíð fólk) (Coleman, 1988: pp 91-121). Kanningarnar hjá Coleman umfata smærri bólkar, t.v.s. familjur, húsarhald og aðrir bólkar í samfelagnum.

Tað var tó ikki, fyrr enn bókin hjá Robert D. Putnam kom út í 1993, at veruligur áhugi kveiktist fyrri hesum evninum. Orsökkin til henda stóra áhuga var, at Putnam lýsti socialan kapital sum tann loyndarfulla táttin, ið skapar eitt gott og vælvirkandi samfelag.

Meðan Bourdieu og Coleman í stóran mun høvdu fingist við at greina út, hvussu einstakir persónar og bólkar kunda nýta sosialan kapital til egnan fyrimum, so vísir Putnam á, hvussu sosialur kapitalur skapar betri samfeløg. Við øðrum orðum víðkar Putnam kjakið um sosialan kapital frá einkultum persónunum og smáum bólkum til eitt kjak um, hvussu sosialur kapitalur ávirkar samfeløg.

4.1. Sosialur kapitalur, sum Putnam lýsir hann!

Putnam lýsir sosialan kapital sum: ”*sambond millum fólk, sosial netverk, normar og álit, sum gera tað møguligt hjá fólk, at arbeiða saman fyri at náa ymisk mál*” (leysliga umsett úr Putnam, 1995: 67). Putnam lýsir sosialan kapital sum ogn hjá einum felag og ikki hjá einstaklingum.

Sosialur kapitalur er:

“Sambond millum fólk, sosial netverk, normar og álit, sum gera tað møguligt hjá fólk at arbeiða saman fyri at náa ymisk mál.”

Sosialur kapitalur hevur sostatt nakað við sosial sambond at gera, sum kunna vera eitt tilfeingi ella ein kapitalur. Kapitalur er eitt tilfeingi, sum kann geva fyrimumir í ymiskum viðurskiftum. Vit síggja fyrimumin í døminum um Jógvan og Annfinn í innganginum.

Sosialur kapitalur er tó heilt ymiskur frá teimum formum fyri kapitali, sum vit vanliga kenna. Niels Aarsæther (Aarsæther, 2002: 2) lýsir hendan munin rættiliga væl, m.a. sigur hann, at sosialur kapitalur hevur tann eginleikan, at jú meira, ein nýtir sosialan kapital, jú meira er eftir. Tað vil siga at tann sociali kapitalurin økist við forbrúki. Vit kunna taka eitt dømi úr eini bygd. Tess meira ein bygd arbeiðir saman t.d. við sjálvbodnum arbeiði fyri at gera eitt bygdahús, tess sterkari verða tey sosialu sambondini og tess størri móguleikar eru fyri, at netverk innanfyri bygdar-netverkið takað seg saman til eitt nú at fremja eitt vinnuligt tiltak.

4.2. *Álit, resprositetur og Netverk*

Putnam skilir millum sosialan kapital, sum bindur limirnar í einum bólki tættari saman, og sosialan kapital, sum byggir brýr ímillum bólkar í samfelagnum. Putnam kallar hetta fyri ”bonding” og ”bridging”.

Sosialur kapitalur, sum bindur saman - ”bonding”

Hetta er sosiali kapitalurin, sum bindur t.d. familjuna saman til eina eind, og tað sum bindur ein etniskan ból, eina bygd ella eitt land saman til eina eind.

Sosialur kapitalur, sum byggir brýr - ”bridging”

Hesin sosiali kapitalurin byggir brýr tvørtur um t.d. familjur, etniskar bólkar, bygdur ella lond, sum síðan ger, at samband verður ímillum tvær familjur, etniskar bólkar, bygdur ella lond. Í hesum føri er sambandið tó ikki eins sterkt, sum tann bindandi sosiali kapitalurin.

Tey bæði hugtøkini *álit* og *resprositetur*, sum vera nærri lýst í brotunum niðanfyri, eru sera týðningarmikil, tá tosað verður um at knýta bólkar saman til eina eind, og sostatt týðningarmikil fyri, at eitt samfelag kann virka. *Netverk* eru týðningarmikil fyri at byggja brýr ímillum bólkar, sum eisini kann føra til nýskapán við tað, at vitan og hugskot á henda hátt spjaðast runt í samfelagnum.

Sambært Putnam er sosialur kapitalur bygdur á júst hesi trý hugtøkini: *álit*, *resprositetur* og *netverk*. Hetta sæst eisini, um vit venda aftur til dømið um Annfinn og Jógvan í innganginum:

- Tað, at Jógvan kom til Havnar uttan at rinda nakað fyri tað, var tí, at hann og vinmaðurin vóru partar av einum *netverki*, sum setti teir í samband við hvønn annan.
- *Álit* krevst frá báðum pørtum, skuldi hesin túrur til Havnar gerast veruleiki. Jógvan má hava *álit* á vinmanninum og tora at seta seg í bilin hjá honum. Jógvan má eisini hava *álit* á, at vinmaðurin fer at koyra til Havnar og ikki til Fuglafjarðar. Vinmaðurin má hava *álit* á Jógvani og tora at loyva honum at sita í bilinum.
- *Resprositetur* er eisini týðningarmikil fyri at vinmaðurin loyvir Jógvani við til Havnar. Hetta kann vera tí, at vinmaðurin t.d. lænti bátin frá Jógvani dagin fyri, ella tí at hann væntar, at um hann lovar Jógvani við til Havnar, so fer Jógvan

nokk at loyva honum ein túr við bátinum seinni. Vit fara nú at lýsa hesi hugtøkini nærri.

4.2.1. Álit

Álit er grundleggjandi fyrri sosial sambond. Uttan álit hevði lívið verið eins og kendi enski filosofurin Thomas Hobbes (1651) í 17. øld lýsir heimin, áðrenn ein fólkslig mentan kom fram. Hobbes ímyndaði sær, at lívið tá var einsamalt, fátækt, ræðuligt, ómenniskjastligt og stutt (solitary, poor, nasty, brutish and short).

Alment álit

Álit á samfelagnum sum heild.

Avmarkað álit

Álit, sum bert røkkur til tey, sum vit eru í felag saman við.

Uttan eitt ávíst álit høvdu vit ikki torað at spáka ein túr eftir vegnum, at arbeiðt fyrri pengar, sett pening inn í peningastovnar ella at goldið skatt til landskassan. Tá Putnam tosar um álit, so leggur hann dent á hugtakið alment álit⁸, sum er álit á samfelagið sum heild. Hetta slagið av álitum kann síggjast í andsøgn til avmarkað álit⁹, ið bert røkkur til tey, sum vit kenna, ella tey, sum vit eru í felag saman við. Avmarkað álit eyðkennir t.d. yvirgangsfelagsskapir og hevur lyndi til at skapa fordómar móttvegis øðrum menniskjum uttanfyri felagsskapin.

Hvussu fáa fólk álit á onnur menniskju?

Um vit venda aftur til nakrar eldri sosiologar, so síggja vit, at álit kann vera grundað á viðurskifti, sum vit hava lært sum børn, ella umstøður, sum vit hava verið fyrri seinni í lívinum.

Talcott Parsons (1903-1979)

Álit er lært í barnaárunum gjøgnum primeru sosialiseringina.

⁸ tað sama sum "generalised trust" á enskum

⁹ tað sama sum "particularised trust" á enskum

Kendi amerikanski sociologurin Talcott Parsons (1952) leggur dent á, at aftanfyri sosial sambond liggja tey virði og teir normar, sum fólk hava lært í barnaárunum. Hann kallar hetta fyri “*Value introjection*” - ein inspræning av virðum. Tey virði og teir normar, sum vit hava lært í barnaárum, skapa eitt ávíst álit ímillum fólk og gera, at vit hava fríari ræsur at virka undir. Hetta ger, at vit hava álit á at taka lán í einum peningastovni, at vit loyva børnunum at spæla úti, og at vit tora at ganga einsamøll úti.

Marx og Engels (Marx og Engels, 1947(1848)) leggja dent á, at álit ímillum fólk ikki bert er grundað á tey virði og teir normar, sum vit hava lært sum børn, men at álit eisini er grundað á *umstøðurnar*, sum vit kunna koma í. Teir vísa á, at fólk, sum eru komin í somu støðu ella hava somu lagnu, ofta læra at skilja og stuðla hvørjum øðrum. Teir siga, at samanhald (“solidaritetur”) er ikki nakað, sum av sær sjálvum er galdandi fyri øll. Men at samanhald er bygt á sambandi, íð fólk hava við tey, sum tey eru saman við.

Marx (1818-1883) og Engels (1820-1895)

Álit verður lært gjøgnum primeru og sekunderu sosialiseringina.

Ein kann eisini siga, at álit er bygt á tær lívsroyndir, sum vit hava. Ein persónur, sum upplivir, at tað loysir seg at hava alment álit, fær størri alment álit enn ein, sum upplivir tað øvugta.

Putnam leggur dent á, at álit á fólk veksur, um vit luttaka í fleiri ymiskum bólkum, og ikki avmarkað ella læsa okkum til ein bólk, sum er avskorin frá samfelagnum. Við at verða partur av fleiri bólkum økist tollyndi móttvegis øðrum menniskjum og álitid á onnur fólk. Putnam heldur, at horisontalt skipað feløg skapa størri alment álit enn vertikalt skipað feløg. Hesi sløgini av feløgum verða nærri lýst undir punkt 4.7.

4.2.2. Resiprositetur

Resiprositetur eru “ókeypis” tænastrur, sum vit gera fyri hvønn annan, t.v.s. ein sosial umbýting av tænastrum. Resiprositetur er fyrst og fremst grundaður á normarnar og virðini í samfelagnum. Persónlig áhugamál kunna eisini vera aftanfyri resiprositet. Tær

Ókeypis tænastr, ið ein persónur veitir øðrum, kunna vera grundaðar á hugsjónina um, at gerðir verða afturløntar á ein ella annan hátt.

Resprositetur:

Tænastr, sum vit gera fyri hvønn annan, sum onkursvegna verða endurgoldnar.

Amerikanski granskarin Georg Simmel sigur, at resprositetur er, at eg geri okkurt fyri teg, og síðani gert tú okkurt fyri meg einaferð í framtíðini (Simmel, 1964). Simmel heldur, at hetta er kjarnin í øllum netverkum, heilt frá tænastrum í smáum familju-netverkum til tænastr millum størri eindir. Sambært Georg Simmel er resprositetur bygt á eitt *álit* og eina *vitan*, sum ger, at ein persónur væntar at fáa tænastruna endurgoldna einaferð í framtíðini.

Georg Simmel (1858-1918):

Resprositetur er bygt á álit og vitan um persónin, sum ein ger tænastruna fyri.

Max Weber (1864-1920):

Resprositetur er bygt á álit og vitan um bólkin ella samfelagið, ein er partur av.

Max Weber (Weber, 1965) nýtti eitt líknandi hugtak, sum hann kallaði fyri "enforceable trust". Við hesum meinar hann, at álitid er bygt á, at tann, sum fær tænastruna frá mær, verður "tvingaður" at endurgjalda. Weber heldur, at resprositetur ikki altíð er bygdur á vitanina um tann bólkin ella persónin, sum ein ger tænastruna fyri; men heldur á vitanina um, at gevari og móttakari eru partar av somu samfelagsligu skipan. Endurgjaldið kemur tí kanska ikki beinleiðis frá persóninum, sum skyldar tænastruna, men frá onkrum innan samfelagsligu skipanina ella innan bólkin, sum persónurin er partur av. Um móttakarinn ikki megnar at endurgjalda tænastruna, kann samfelagið ella samfelagsbólkurinn gera tað. Endurgjaldið kann vera beinleiðis tænastr, men eisini status (orð), heiður ella viðurkenning frá samfelagnum ella bólkinum.

Sum sæst, so er resprositetur ella sosial umbýting av tænastrum øðrvísi enn búskaparlig umbýting. Tað er ikki ásett, hvat ella hvussu endurgjaldingin skal verða, nær freistin er at endurgjalda, ella hvør skal endurgjalda.

4.2.3. Netverk

Putnam leggur stóran dent á netverk, tá hann mátar sosialan kapital. Sambært Putnam eru sosial netverk prógv uppá, at sosialur kapitalur er í einum samfelag. Netverk eru sambond, sum vit hava við onnur menniskju. Talan kann vera um t.d. familju, vinir, arbeiðsfelagar, bygdarfólk ella um limirnar í einum altjóða felagskapi.

Netverk:

- Sambond, sum vit hava við onnur menniskju.

Sløg av netverkum:

- Formlig
- Óformlig
- Hierarkiskt/vertikalt uppbygd
- Demokratiskt/horizontalt uppbygd

Netverk kunna vera bæði formlig og óformlig, hierarkisk uppbygd og demokratisk uppbygd. Formlig netverk eru skipaði netverk, sum hava ein formligan limaskap t.d. eitt ítróttarfelag, sangkór ella ein politiskur flokkur. Sum dømi um óformlig netverk kunnu nevast vinir, bindiklubbar og sambond, sum vera knýtt millum menniskju, uttan at talan er um formligan limaskap.

Netverk kunna eisini vera hierarkiskt uppbygd, t.v.s. at tey hava ein pyramidu líknandi bygnað, har tað eru tey fáu uppi á toppinum í netverkinum, sum taka avgerðir um, hvat og hvussu tey longri niðri í bygnaðinum skulu gera. Tey kunna eisini hava ein meira ”flatan” demokratiskan bygnað, har øll hava nøkulunda líka nógv at siga.

Putnam heldur, at netverk, sum hava ein flatari demokratiskan bygnað skapa størri sosialan kapital, tí tá eru limirnar meira virknir enn í hierarkiskt bygnum netverkum.

5. Hvussu verður sosialur kapitalur mátaður?

Flestu sløg av kapitali eru rímliga lætt og ítøkilig at máta. Vit kunna máta búskaparligan kapital við at kanna, hvussu nógv er á bankabókini, humanan kapital við at hyggja eftir útbúgvingarstøðinum, o.s.fr. Soleiðis er ikki við sosialum kapitali, tí hann er tað “ósjónliga límið”, sum ger, at samfelagið hongur saman. Vit kunna tí ikki í ársfrágreiðingini hjá t.d. eini kommunu síggja, hvussu nógvur sosialur kapitalur er til staðar. Hetta hóast sosiali kapitalurin hevur ein avgerandi týdning fyri nýskapan og fyri, at ein kommuna yvirlivir eina búskaparkreppu (Aarsæther, 2002: 2). Vit mega hyggja eftir øðrum viðurskiftum í samfelagnum, sum prógva, at sosialur kapitalur er til staðar. Hetta ger, at kanningar av “nøgðini” av sosialum kapitali eru sera umfatandi og torførar at fara í gongd við.

Tá kanningar av slíkum slag skulu gerast, má ein fyrst avgera, um ein skal nýta kvantitativan ella kvalitativan framferðarhátt.

Kvantitativar kanningar leggja áherðslu á at seta tøl á úrslitini av kanningini ella at kvantifisera úrslitini. Í hesum kanningarhættum er avgjørt frammanundan, hvat hevur týdning. Er talan um spurnarblaðskanningar ella samrøður, so eru spurningarnir fastlagdir og svarmøguleikarnir eru eisini ofta fastlagdir. Kanningin kann tí geva eina breiða, men grunna lýsing av veruleikanum.

Kvalitativar kanningar leggja áherðslu á, hvussu persónurin fatar ella merkir eithvørt, og verða ofta endurgivnar í orðum (oftast í samrøðum) heldur enn í tølum. Hesar kanningar eru ofta meira opnar og leyst skipaðar, men geva meira djúptgangandi upplýsingar um sambandi millum persón og evni.

Til dømis, um vit skulu gera eina kanning av einum bommpakka, so hevði ein kvantitativ kanning talt skapini og litirnar á bommunum í pakkanum, meðan ein kvalitativ kanning hevði viðgjørt, hvussu tað kendist at eta tey og hvussu tey smakkaðu.

Putnam nýtti báðar framferðarhættirnar til sínar kanningar. Til kanningarnar av sosialum kapitali í Italiu nýtti hann eina blanding av báðum framferðarhættum, meðan hann í USA mest nýtti kvantitativar spurnarkanningar. Putnam kannaði m.a.:

- Hvussu virkin fólk vóru í samfelagslívinum.
- Hvussu nógv fólk luttóku í samfelagslívinum, hvussu nógvum feløgum tey vóru partar av, og hvør ábyrgd teirra var í feløgnum.
- Valluttøku og luttøku í almennum politiskum fundum.
- Tal av hjálparfelagsskapum, og hvussu virknir, hesir hava verið.
- Óformella sosiala samveru við grannar, vinir, familju, o.o.
- Alment álit.

Hetta eru sera umfatandi kanningar, og kunna tykjast sera fløktar at seta saman fyri at fáa eina heildarmynd. Tískil er tað eisini sera torført at samanbera kanningar av slíkum slagi. Tað, sum granskarar tí oftast nýta sum mát fyri sosialan kapital tá lond vera samanborin, er spurningurin um fólk hava álit á hvørjum øðrum.

Niðanfyrri sæst ein talva, sum vísir, hvussu nógv alment álit er í teimum ymisku londunum. Tølini eru frá 1995-1996.

Talva 1. Lutfalsliga býti av fólki, sum siga at "ein kann hava álit á flest øllum", í einstøkum londum frá 1995-96

Norra	65,3	Ísland	43,6	Eysturríki	31,8	Kili	21,9
Svøríki	59,7	Týskland	41,8	Stórabretl.	31,0	Portugal	21,4
Danmark	57,7	Sveis	41,0	Korea	30,3	Nigeria	19,2
Holland	55,8	Australia	39,9	Kekkia	30,3	S. Afrika	18,2
Kanada	52,4	India	37,9	Spania	29,8	Argentina	17,5
Finland	47,6	USA	35,6	Meksiko	24,6	Turkaland	6,5
Írland	47,4	Italia	35,5	Ungarn	22,8	Brasilia	2,8
Japan	46,0	Belgia	33,2	Frakland	22,8		

Kelda: World Value Survey and Knack & Keefer (1997)

Hesi tøl vísa, at samanhangur er ímillum ríkidømi, demokrati og sosialan kapital. Talvan vísir, at tey ríku og demokratisku londini í Vesturheiminum, serliga tey skandinavisku londini, liggja rættiliga ovarliga á listanum. Eitt nú halda umleið 65 % av norðmonnum, at flestu fólk eru álitandi. Skandinavisku londini eru eisini kend fyri sokallaða vælferðarsamfelagið, har vit gjalda nærum helvtina í skatti til felagsskassan (t.e. kommunuskattur og landsskattur), sum politisku myndugleikarnir skulu býta út aftur. Eitt tílíkt samfelag krevur stórt alment álit og álit á politisku stjórnirnar. Tað krevur m.a. álit á, at pengarnir verða handfarnir á ein sømiligan hátt, og álit á, at tú fær nakað afturfyri skattapengarnir, t.d. at tú fær ein part aftur, um tú verður sjúkur, ella tá tú verður pensjónistur.

Hinvegin so síggja vit, at fólk sum heild ikki hava eins stórt alment álit í teimum meira tilafturskomnu londunum. Av teimum londum, sum eru við í kanningini, er almenna álitið lægst í Nigeria, Suður Afrika, Argentina, Turkalandi og Brasilia. Hesi lond eru eisini verri fyri búskaparliga enn tey flestu av hinum londunum á talvuni. Orsøkin kann vera, at tey mangla sosialan kapital, ella at tey ”framleiða” negativan sosialan kapital.

Tað eru eisini nógvar kanningar gjørdar innan sosialan kapital í sambandi við vinnuliga nýskapan og menning av sosialum skipanum. Fara vit á alnótina, so er eitt hav av tilfari hesum viðvíkjandi úr øllum heiminum. Í norðurlondum hava eisini fleiri slíkar kanningar verið gjørdar, sum oftast byggja á kvalitativan framferðarhátt. Til dømis hevur norðurlenska ráðharraráðið givið út fleiri bókur, sum lýsa, hvussu útjaðaraøki í norðurlondum hava yvirliva tær broytingar, sum eru hendar seinastu árin¹⁰. Eisini hevur tílíkt granskingararbeiði fevnt um Føroyar. Úrslit av hesum granskingararbeiði prógvar, at sosialur kapitalur hevur ein grundleggjandi leiklut í samband við nýskapan, tí tað er hann, sum ger, at fólk samstarva og skapa okkurt øðrvísi ella nýtt lívsgrundarlag¹¹. Eitt nú kundi tað verið áhugavert at hugt at, hvussu kreppan og økta globaliseringin í stóran mun hevur broytt bygnaðin í fyrítøkunum í Føroyum. Nýggjar fyrítøkur í Føroyum hava

¹⁰ Meira upplýsing um sosialan kapital og verkætlanir kring heimin sí t.d. heimasíðu <http://www.worldbank.org/poverty/scapital/>. Viðvíkjandi upplýsing um norðurlenskar verkætlanir sí t.d. <http://www.nordregio.se/>, <http://uit.no/mostccpp/1009/> ella www.norden.org.

¹¹Hetta er eisini á heimasíðuni hjá <http://uit.no/mostccpp/1009/> sum skjótt eisini fer at innihalda Institution and Innovations Project sum m.a. granskingardepilin ger fyri nordregio, tó ikki útgivið enn.

ofta eitt breitt netverk kring seg, bæði í Føroyum og uttanlands. Við øðrum orðum eru fleiri av teimum nýggju fyrirkunum meira horisontalt skipaðar, meðan nógvar av teimum eldru fyrirkunum, frá tíðini áðrenn kreppuna í 1990unum, vóru meira vertikalt skipaðar (Hovgaard, 2001).

Tað kundi eisini verið áhugavert at hugt at, hvønn týdning tann sosiala kapitalurin hevði fyri ta skjótu endurbyggingina av føroyska búskapinum eftir kreppuna í 1990unum¹². Tað eru fleiri dømi úr kreppuárunum, sum prógva týdningin av tí sosiala kapitalinum í Føroyum. Til dømis kunna vit taka eitt viðkomandi dømi úr Gøtu.

Sum so nógva aðrastaðni í landinum rakti kreppan fyrst í 1990unum eisini Gøtu kommunu. Nógv gjørdust arbeiðsleys, og arbeiðsloysi var serliga høgt innan byggivinnuna. Tað vóru júst nakrir av teimum arbeiðsleysu monnunum innan byggivinnuna, sum nú komu at merkja tann ágóðan, sum sosialur kapitalur gevur. Saman við reiðaranum á skipinum ”Tróndur í Gøtu” og nøkrum øðrum royndum monnum innan fiskivinnuna skipaðu nakrir handverkarar seg og tóku stig til at stovna partafelagið Krossbrekka. Hetta partafelagið keypti síðani eitt skip úr Suðuroynni, sum fekk navnið ”Finnur Fríði”. Teir ellivu menninir í partafelagnum Krossbrekka vóru allir úr Gøtu og kendust sjálvsagt, tí lokala samfelagið er so lítið, at tað er lætt at fáa samband við ”røttu” fólkin. Hendan søgan er ein sonn sólskinssøga, tí nakrir av hesum monnunum kundu átta ár seinni selja partabrøvini við vinningsbýti, sum var umleið tíggju ferðir tað, sum teir høvdu sett í skipið. Nakrir av hesum, sum í kreppuárum tóku stig til at skapa sær sítt egna arbeiðspláss, vendu seinni, tá tíðirnar gjørdust betri, aftur til arbeiði á landi. Men P/f Krosslág, sum í 2000 seldi gamla ”Finnur Fríða” til systurfelagið P/f Varðin, hevur keypt ein nýtt stásiligt skip, sum eisini eitur ”Finnur Fríði”.

Tað er eingin ivi um, at tann sosiala kapitalurin er sterkur í Føroyska samfelagnum. Okkara mentanarligu siðir við seyðahaldi og grindadrápi byggja í stóran mun á sosialan kapital og eru eisini við til at styrkja sosiala kapitalin. Men hetta er alt nakað, sum lesarin sjálvur kann hugsa um og máta á staðnum, hann er.

¹² Hetta verður millum annað viðgjørt í Apostle et al (2002) og í Howgaard (2001)

5.1. Hvussu kanst tú kanna sosialan kapital har sum tú ert?

Tú kann nú gera tínar tankar um sosialan kapital í tínari bygd, tínum felagi ella í tínum flokki. Hetta kanst tú gera uppá fleiri mátar. Tú kanst sjálvandi taka onnur dømi úr lokala samfelagslívinum og lýsa, hvønn týðning sosialur kapitalur hevur. Tú kanst eisini gera eina spurnarkanning, har tú m.a. kanst hyggja at, hvussu nógv feløg eru í bygdini, hvussu nógv limir (og/ella virknir limir) eru í feløgunum. Her eru nøkur viðurskifti, sum tú kundi hugt at, um tú valdi at gera eina kanning av sosialum kapitali í t.d. bygdini ella í flokkinum:

- **Hvussu virkin fólk eru í lokala samfelagslívinum**
 - Hevur tú gjørt lokalt sjálvboði (ólønt) arbeiði?
 - Hevur tú lutikið í lokalum tiltøkum seinasta árið (t.d. skúlakonsertum, stevnum, framsýningum o.ø.)?
 - Ert tú virkin limur í nøkrum lokalum felagi?
 - Ert tú limur í nakrari lokalari nevnd?
- **Alment álit og tryggleiki**
 - Kennir tú teg tryggan at ganga úti í myrkri?
 - Hevur tú álit á fólki sum heild?
- **Samband við grannar**
 - Hvussu ofta vitjar tú grannan?
 - Hevur tú gjørt nakra ókeypis tænastu fyri ein granna?
- **Samband við vinir**
 - Hvussu ofta ert tú saman við vinum?
 - Hvussu nógv telefonssamrøður hevur tú við vinir um dagin?
 - Hvussu nógv fólk hevði tú samband við í gjár?
- **Tollyndi**
 - Dámar tær at hava fólk, sum hava øðrvísi lívsstíl, rundanum teg?
 - Kennir tú teg virdan av lokalsamfelagnum?

Kelda: Partar tiknir úr og leysliga umskrivaðir úr <http://www.mapl.com.au/A2.htm>

Hetta kunna tit so samanbera við aðrar bygdir ella flokkar og meta, um sosialur kapitalurin er størri í eini bygd í mun til eina aðra, ella í einum flokki í mun til ein annan.

6. Niðurstøða

Sum víst, so er tað ikki heilt einfalt at lýsa sosialan kapital, tí tað er ikki eitt ítøkiligt hugtak. Sosialur kapitalur er bygdur á álit, resprositet og netverk, sum ger, at vit arbeiða saman fyri at fremja ymisk mál. Sosialur kapitalur er eisini eitt tilfeingi, sum gevur tí einstaka fleiri móguleikar til at fremja ymisk mál.

Tá ið sosialur kapitalur skal mátast, má eisini fyrivarni takast fyri, at tað móguliga eru nøkur týðningamikil mál, sum ikki verða tikin við. Um øll viðurskiftini, sum Putnam vísir á, verða tikin við, so kunnu mátingarnar gerast sera fløktar. Hinvegin so viðgongur Putnam eisini, at hansara mátiháttur ikki er heilt nøktandi, og at tað móguliga eru nøkur viðurskifti, sum ikki koma fram. Eisini má havast í huga, at sosialur kapitalur ikki altíð er positivur.

Hetta merkir tó ikki, at sosialur kapitalur skal strikast sum ein týðningarmikil liður í granskingini av einum samfelagi, tí hóast tað er eitt heldur ógreitt hugtak, so vilja flest øll viðganga, at tey sosialu sambondini hava størri týðning enn mett hevur verið fyrr.

7. Bókmentir

Aarsæther, Niels. 2002.	“Kva er sosial kapital?”. In <i>Hugin og Munin</i> , Nr. 2, p.2
Apostle, Richard, et al. 2002.	<i>The Restucturation of the Faroese Economy: The significance of the Inner Periphery</i> . Samfundslitteratur Press, Denmark
Bourdieu, Pierre, 1985.	“The forms of capital.” In <i>Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education</i> . Ed. JG Richardson. New York: Greenwood, pp 241-258
Bærenholdt, Jørgen Ole and Aarsæther, Niels. 2002.	“Coping Strategies, Social Capital and Space”. In <i>European Urban and Regional Studies</i> 9(2), Canada, Thousand Oaks, pp. 151-165
Coleman, James. S. 1988.	“Social Capital in the creation of human capital.” <i>American Journal of Sociology</i> . Vol 94: pp 95-121
Coleman, James. S. 1990.	<i>Foundations of Social Theory</i> , Cambridge, Harvard University Press,
Fukuyama, Francis. 1995.	<i>Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity</i> . New York, The Free Press.
Hopkins, Liza. 2002.	”What is Social Capital?”. In <i>Institute for social Research. Working Papers</i> , no.2, http://www.fdc.org.au/files/pk-sc-cs.pdf .
Hovgaard, Gestur. 2001	<i>Globalisation, Embeddedness and Local Coping Strategies - a comparative and qualitative study of local dynamics in contemporary social change</i> . Ph.D. Thesis. Roskilde: University og Roskilde.
Knack S., Keefer, P. 1996.	“Does social capital have and economic payoff? A cross-country investigation.” <i>Quarterly Journal of Economics</i> . Vol 112, no. 4, pp. 1251-88
Marx, Karl., Engels, F. 1947(1848)	<i>The German Ideology</i> . New York, International ??

Maskell, Peter. 1999	“Social Capital, innovation, and competitiveness”. In Baron, S. et. al. <i>Social Capital Collection</i> . Oxford, Oxford University Press
Parsons, Talcott. 1952	<i>The sosial System</i> , London, Travistock
Portes, Alejandro. 1998	“Social Capital: Its Origins and Applications in Modern Sociology”. <i>Annual Review of Sociology</i> , Nr 24, pp.1-24
Putnam, Robert .D., with Leonardi, Robert and Nanetti, Raffaella Y. 1993	<i>Making democracy work - Civic Traditions in Modern Italy</i> . New Jersey, Princeton University Press
Putnam, Robert D. 1995	“Bowling Alone: America’s Declining Social Capital.” In <i>Journal of Democracy</i> . Vol 6, no.1, pp.65-78
Putnam, Robert D. 2000	<i>Bowling Alone: the collapsse and revival of American community</i> , New York, Simon & Schuster
Simmel, Georg. 1964 (1902).	“The metropolis and mental life”. In <i>The Sociology of Georg Simmel</i> , ed. Trans. KH Wolff, New York, Free Press, pp. 409-424
Weber, Max. 1965.	<i>The Theory of Social and Economic Organisation</i> . New York. Free Press
Woolcock, Michael. 1998.	“Social Capital and Economic Development: Towards a Theoretical Synthesis and Policy Framework”. <i>Theory and Society</i> Vol 27, NO. 2., pp. 151-208.

Heimasíður

<http://www.mapl.com.au/A2.htm>

<http://www.nordregio.se/>

<http://region.fo>

<http://www.worldbank.org/poverty/scapital/>